

КОНЦЕПЦІЯ ДІГІМОДЕРНІЗМУ АЛАНА КІРБІ

В статті розкриваються основні ідеї концепції дігімодернізму сучасного англійського автора Алана Кірбі. Зазначається, що на зміну постмодернізму прийшла нова парадигма, яка безпосередньо пов'язана з розвитком інформаційних технологій. Змінюється характер взаємовідношень між автором, текстом та читачем, з'являються нові форми текстуальності. Дігімодернізм залучає до безпосередньої взаємодії з культурним продуктом, принцип інтерактивності стає домінуючим.

Ключові слова: Алан Кірбі, дігімодернізм, постмодернізм, текст, інформаційні технології.

Сучасна культурна ситуація є вкрай складною, що обумовлене швидкістю розвитку комп'ютерних технологій, які стрімко опановують людське існування, а з іншого – недостатнім усвідомленням наслідків цього явища для розвитку духовності, мистецтва і людини загалом. Якщо до другої половини ХХ століття поява нових технічних засобів мала в певному сенсі поступальний характер, то починаючи з кінця 1990-х років картина світу кардинально змінилася власне обличчя. ХХІ століття розпочалося пануванням техніки, де в кожну мить удосконалюються вже винайдені пристрої та створюються принципи нові.

Сфера інформаційних технологій, та здебільшого все, що пов'язане з мережею Інтернет займає відтепер в житті людства вкрай важливе місце. Збереження даних, комунікація, робота, навчання, розваги та ігри, мистецтво – все ці сфери людського життя пов'язані зі "світовим павутинням" і їх подальше існування без нього стає практично неможливим. Вторгнення Інтернету та найновітніших винаходів у людське життя докорінним чином змінюють і свідомість, і діяльність людства. Філософи, культурологи та мистецтвознавці прагнуть осмислити ці складні процеси та виокремити певні закономірності соціокультурного стану сьогодення.

Постмодернізм, як культурний напрямок, вже чималий проміжок часу називався в якості визначальної та ключової світоглядної концепції. Проте на рубежі ХХ–ХХІ століть виникає ряд робіт різних авторів, серед яких можна назвати як російських науковців, таких як М. Епштейн, В. Курцін, Н. Маньковська, так і зарубіжних, які вважають, що постмодернізм добігає до завершення і настає нова ера у розвитку людства. Ми розділяємо думку естонського літературознавця, професора Пірет Війрес (Piret Viires), яка зазначає, що "теорія постмодернізму вичерпала себе і, на початку ХХІ століття, більше не здатна адекватно описувати світ. Постмодернізм став кліше, і необхідне дещо нове" [1]. Однією з цікавих, новітніх, актуальних розробок у сфері культурології та естетики, в якій здійснюється обґрунтування сучасного стану культури, є теорія дігімодернізму, що висувається англійським автором Аланом Кірбі, доктором філософії, літературознавцем, професором Оксфорду.

Роботою, в якій Кірбі зазначає власні новітні та досить провокаційні погляди, була стаття "Смерть постмодернізму та подальший період" ("The Death of Postmodernism And Beyond", 2006), в якій він проголосив про завершення постмодернізму та запропонував власне визначення сучасної

філософської парадигми. Ця праця викликала велику кількість як схвальних, так і критичних відгуків, що мали широку "географію". Серед сучасних дослідників, які певним чином "прореагували" на ідеї А. Кірбі варто згадати австралійського літературознавця Делію Фальконер (Delia Falconer), Пірет Війрес, нідерландських культурологів Тимофія Вермьюліна (Timotheus Vermeulen) та Робіна ван ден Аккера (Robin van den Akker).

У статті 2006 року Алан Кірбі для означення сучасного періоду, що вже не підпадає під визначення постмодернізму, використовує поняття "псевдомодернізм". У більш пізній роботі, натомість, англійській автор назвав сучасність дігімодернізмом. Як вказує Кірбі, відтепер він розуміє псевдомодернізм як складову частину дігімодернізму. Для уникнення термінологічної плутанини в своїй роботі ми будемо використовувати лише термін "дігімодернізм", що походить від англійського digital, тобто цифровий, який на нашу думку краще відображає сутність соціокультурного стану сьогодення.

На даний момент існує чимало різноманітних філософських концепцій, які прагнуть окреслити характерні риси стану пост-постмодернізму, такі, як перформатизм, автомодерн, альтермодерн та інші. Не прагнучи відкинути інші теорії, в цій праці ми зупинимось саме на сутності дігімодернізму, спробуємо розкрити відмінності між ним та постмодернізмом на основі праць Алана Кірбі "Смерть постмодернізму та подальший період" та "Дігімодернізм: як нові технології руйнують постмодерн та змінюють нашу культуру" ("Digimodernism: How New Technologies Dismantle the Postmodern and Reconfigure Our Culture", 2009). Отже, насамперед дігімодернізм можна визначити як нову парадигму влади і знання, що сформувалася під впливом нових інформаційних технологій та сучасних соціальних сил.

Одним з питань, яке розглядає Кірбі – це зростання прірви між лекторами та студентами ВНЗ. Власне стаття "Смерть постмодернізму..." була викликана до життя переліком рекомендованої літератури до курсу "Postmodern Fictions" ("Література Постмодернізму"), яка була розміщена на веб-сайті одного з англійських університетів. Більшість студентів, що обирають цей курс, народились після 1985 року, а основна частина текстів була написана ще до їх народження і навіть задовго до сучасності їх батьків. Насамперед Кірбі перераховує той круг авторів та праць, які пропонувались для вивчення: "Жінка французького лейтенанта" Дж. Фаулза, "Ночі у цирку" Анжели Картер, "Якщо подорожній одної зимової ночі" Італо Кальвіно, "Чи мріють андроїди про електроовець?" Філіпа Кінреда Діка, "Білий шум" Дона Делліло. Ці тексти були пов'язані з рок-музикою і телебаченням, письменники навіть не могли мріяти про можливість медіа-технологій та сучасні засоби комунікації – мобільні телефони, e-mail, Internet, комп'ютери в кожному будинку.

Алан Кірбі вказує, що зміни, які відбуваються, є набагато більш серйозними, ніж прихід нової культурної моди. Перехід від модернізму до постмодернізму не виходив зі зміни культурного виробництва. Але з кінця 1990-х років – на початку 2000-х років вторгнення новітніх технологій змінило природу авторства, сутність читача і сам текст, а отже і – взаємовідношення між ними. Змінилась також термінологія. Постмодернізм, так само як модернізм та романтизм фетишизували автора, навіть

тоді, коли автор претендував на самоусунення та самозаперечення власної ролі. Але сучасна культура, на думку Кірбі, фетишизує реципієнта (читача, адресата) настільки, що він частково, або навіть повністю переймає на себе функцію автора. "Оптимісти можуть вбачати в цьому ознаки демократизації культури, песимісти вказують на банальність та болісну порожнечу того культурного продукту, який створюється" [2].

Дозволю собі відступ від викладення концепції А. Кірбі, підтверджуючи цю думку наступною ілюстрацією. Варто було б згадати явище фанфікшен літератури. Фан-читач, якого надихнула творчість автора-кумира, починає створювати власні фанфіки за мотивами сюжету оригінального твору, розширюючи, доповнюючи його або використовуючи головних персонажів, моделює альтернативну реальність. В якості прикладів можна згадати фанфіки, присвячені масштабним циклічним творам, що здобули літературну популярність та були екранізовані, такі як "Гаррі Поттер", "Володар Персня", "Сутінки", "Голодні ігри" та інші.

Зміну філософських парадигм Кірбі пояснює тим, що постмодернізм в контексті сучасності, можна співвіднести зі спектаклем, який пасивно споглядає глядач. Постмодернізм більше не здатен дати відповіді на питання, які виникають, його можна сприймати лише відсторонено, а не у контексті актуальних віянь часу. Появу дігімодернізму А.Кірбі датує з другої половини 1990-х років з виникненням новітніх технологій, а вже на початку ХХІ ст. дігімодернізм стає новою культурною парадигмою. Якщо казати про літературознавство, яке й є цариною найбільшої зацікавленості англійського автора, то проявом цього процесу є комп'ютеризація тексту, внаслідок чого виникають нові форми текстуальності, пов'язані з відсутністю автора, з мультиавторством.

Тексти дігімодерністів, на думку Алана Кірбі, знаходяться у сучасній культурі на досить своєрідному місці, поміж reality TV, голлівудськими блокбастерами, відеоіграми, що спираються на Web 2.0 платформи та різного типу радіо шоу. Відбувається залучення читача чи глядача до фізичного створення тексту та додання візуалізації для більш відчутного розвитку форм оповідання. Трактуючи дігімодернізм як скорочення від "цифрового (digital) модернізму", Кірбі власне сам захоплюється багатозначністю слова digital – яке означає і цифру, і створення смислу шляхом натиску пальцями на клавішу або навіть "кліком" мишею. Дігімодернізм включає в себе всі текстові елементи телевізійних та радіо програм, зміст яких та динаміка будуть режисовані та відрегульовані слухачами чи глядачами. Колись, згадує Кірбі, "Ч. Діккенс закінчив писати і його видавець втілив його у твір у світі, тоді була здійснена та завершена його «матеріальна текстуальність»" [3]. Проте у реаліті-шоу Big Brother, в якому люди живуть у замкненому просторі під наглядом великої кількості відеокамер та Великого Брата, слово якого – закон, отриманий дігімодерністський текст не буде відразу матеріалізований, доки не відбудеться голосування глядачів, що є важливою частиною матеріальної текстуальності програми.

Дігімодернізм, якнайкраще можна продемонструвати через використання мережі Інтернет. Його центральним актом є індивідуальний клік чиєсь "миші" по сторінці тим шляхом, який не може бути повтореним,

серед культурних продуктів, які досі не були відомі і не будуть існувати знову. Це набагато більш інтенсивна взаємодія з культурним процесом ніж будь-яке читання літератури, яке надає відчуття контролю, самоуправління, взаємодії з культурним продуктом. Інтернет-сторінка немає чітко вираженого авторства. Читач не знає автора тексту інтернет-сторінки та не знає того, хто її технічно підтримує.

Якщо Інтернет та його використання є визначною рисою дігімодернізму, то так само змінюються і інші сфери людського буття, які пов'язані з ним. Це стосується кінематографу, який в час дігімодернізму все більше стає схожим на комп'ютерну гру. По-перше, як вказує Кірбі, всі образи, які надходять з "реальності" – нарізуються, озвучуються та з'єднуються завдяки комп'ютеру. По-друге, спецефекти створюються завдяки комп'ютеру, насамперед ті, які неможливі у дійсності. Філософ згадує в якості прикладів "Володаря Перснів" та "Гладіатора". Від себе можу продовжити цю лінію "Аватаром", "Трон: спадок", "Трансформери", численні "вовчі" сцени у "Сутінках" – взагалі цей перелік можна продовжувати до нескінченності через те, що комп'ютерне втручання є визначною рисою сучасного кінематографу, насамперед голлівудського. Алан Кірбі зазначає, що битви, які втілюються таким чином на екрані, включають тисячі індивідів і стають дійсними; "дігімодерністське кіно створює видимість так, як це може відбуватись лише у кіберпросторі. І таким чином кіно створює культурний фундамент не стільки для комп'ютера як генератора образів, але для комп'ютерної гри як моделі взаємостосунків з глядачем" [4].

Подібно до цього, вказує Кірбі, змінюється і телебачення, яке в дігімодернізмі представлене reality TV, торгівельними каналами, вікторинами, в яких глядач телефонує ведучому і відповідає на питання, сподіваючись виграти гроші. Виключно "спектаклева" функція телебачення стає маргінальною: центральними є зайнятість, зростання активності, кожен споживач хоче відчувати власну силу. Докорінним чином змінюється позиція "автора, який відтепер займає скоріше статус одного з тих, хто задає параметри, без яких інші оператори стають просто не релевантними, невідомими, поза лінією. Ці ж зміни стосуються і власне самого «тексту», який характеризується тепер гіпер-ефемерністю та нестабільністю" [5]. Дійсно, інтерактивність охоплює всі сфери людського існування. Недостатньо пізнати щось на теоретичному рівні для того щоб сприйняти це. Згадаймо численні іміджеві винаходи, які "проштовхують" новий товар через його наочну демонстрацію – це може бути рекламна компанія щодо нового харчового продукту, яка включає в себе його безпосереднє куштування або використання промо-версії комп'ютерної програми.

Зміни, що відбуваються в добу дігімодернізму докорінним чином змінюють не лише статус і значення самого автора і читача, найбільше вони проявляються у сфері самого тексту. Текст відтепер має досить нетривале існування: смс та e-mail, як вказує Кірбі, важко зберігати в їх оригінальній формі, а їх роздрукування не зробіть їх подібними до стабільних "звичайних" (паперових) листів, проте навпаки, зруйнують їх електронний статус. Дзвінки у радіо студію, комп'ютерні ігри – їх існування також недовге, тому що досить швидко вони застарівають. Те саме стосується і телеві-

зійних програм, повтор яких без можливості здійснювати інтерактивну дію, спростовує нанівець їх сутнісне призначення.

Характеристика культури дігімодернізму має досить негативне забарвлення, на переконання філософа вона страждає на амнезію, більше того – всі культурні прояви начебто не мають ані минулого, ані майбутнього. Починає постулюватись позиція – "все і зараз". При аналізі культурних продуктів дігімодернізму виявляється їх банальність. Простота сюжету кінострічок контрастує з вкрай ускладненою специфікою комп'ютерних спецефектів. Взагалі, "вся сучасна доба це культурна пустеля" [6]. Витоки цієї культурної доби можуть виходити з часів домінування постмодернізму. В якості прикладу можна навести хоча б танцювальну музику та інші культурні продукти пізніх 70–80-х років, що характеризуються вакуумом значеннєвого рівня, безособовістю та анонімністю, коли дієва складова, інтерактивність, потреба у рухах (танцю) виступає на перше місце. Саме в творах такої музики, набагато менше індивідуальних характеристик, порівняно з джаз, рок-музикою.

Розмірковуючи про сутнісні відмінності між добою постмодернізму та дігімодернізму, які звісно ж по-різному сприймаються людьми різних поколінь, Кірбі поділяє їх на тих, хто народився "до" та "після" 1980-х років. "В постмодернізмі реципієнт читає, дивиться виставу, слухає – діє так само, як це відбувалось і раніше. В добу дігімодернізму люди розмовляють по телефону, клікають мишею, друкують, обирають, подорожують, завантажують" [7]. Змінюється докорінним чином сфера їх дієвості. Ті, хто народився після 1980 р., вказує Кірбі, можуть бачити своїх однолітків, сучасників як таких, що є вільними, експресивними, незалежними, чий голос є унікальним. Постмодернізм та все, що існувало до нього здається нудним, монологічним, закритим для сприйняття. Ті, хто народився до 1980 р. можуть бачити не людей, але сучасні тексти як жорстокі, порнографічні, нереальні, позбавлені сенсу. Для них те, що було до дігімодернізму вирається золотим віком креативності, автентичності та інтелігентності.

Наступну сутнісну відмінність між постмодернізмом та дігімодернізмом Кірбі вбачає у ставленні до реальності. В той час як постмодернізм ставить "реальність" під питанням, дігімодернізм визначає, що реальністю є все те, що відбувається, це інтеракція з текстами. Різниця між цими парадигмами закладається і у економічних факторах. Там, де Ж.-Ф. Ліотар бачить затемнення Великих Наративів, дігімодернізм – ідеологію глобалізації ринкової економіки, яка піднімається до рівня одноосібного регулятора всієї соціальної діяльності. Також зміни відбувається у світовідчутті, що пронизує обидві доби: в той час як постмодернізм базується на іронії, знанні та грі, дігімодернізм типізується на інтелектуальних статусах ігнорування, фанатизму та тривоги.

Розмірковуючи про особливості дігімодернізму не можливо не розглянути ту філософську парадигму, якій вона приходить на зміну. Отже, Кірбі звертається у свій праці до концепції Фредеріка Джеймсона. Використовуючи наступне визначення постмодернізму, яке пропонує Джеймсон: "це домінантна культурна логіка або пануюча норма", це не опис всіх сучасних культурних продуктів, але "силове поле, в якому різні типи культурних

імпульсів... [включаючи] найбільш відмежовані форми культурної продукції можуть здобувати власний шлях" [8], Алан Кірбі прагне адоптувати до дігімодернізму. Він розділяє позицію Ф. Джеймсона, що відсутність можливості осягнути основні смисли культурної домінанти, створюють для нас таку картину сучасної культури та історії, яка ввижається нам нагромадженням випадковостей. "Коли минає 20 років, горизонт змінюється, домінантне культурне силове поле та систематична норма змінюється: ось чому постмодернізм замінюється дігімодернізмом" [9].

Кірбі намагається проаналізувати всі рівні взаємовідношення між постмодернізмом та дігімодернізмом, які зазнають чималих змін:

1. Спочатку дігімодернізм був наступником постмодернізму, з'явившись у другій половині 1990-х років, в наші часи він стає домінантним культурним, технологічним, соціальним та політичним виразом наших днів.

2. В часи свого зародження дігімодернізм співіснував з постмодернізмом, який вже починав здавати власні позиції, що проявилось у появі гібридних текстів, які мають ознаки як постмодернізму, так і дігімодернізму (новели Гаррі Поттер і т. п.).

3. Прояви раннього дігімодернізму могли бути пов'язаними з розкладанням постмодернізму, тому тепер настільки важливо розмежувати власне дігімодернізм від його "токсичного оточення".

4. Дігімодернізм – це реакція на постмодернізм.

5. Дігімодернізм виникає в соціальному та політичному полі як логічний наслідок постмодернізму.

Якщо звернутись до аналогії з такою парою категорій, як "постмодернізм" та "постмодерн", то Алан Кірбі переконаний, що не існує таке поняття як "дігімодерн". У своїй праці він не збирається аргументувати, що ми увійшли в нову фазу історії. Він вважає, що остання третина ХХ ст. була позначена дискурсом завершення, часткою "пост-". Розділяючи точку зору Ю. Хабермаса, Кірбі переконаний, що сучасність продовжує цей період як "незавершений проект". Він не зацікавлений в аналізі того, як "дігітизація" працює на рівні технології, не збирається розглядати яким чином це стосується сфери індустрії, реорганізації TV каналів, кіностудій, веб-сайтів. Він культуролог і його інтерес у цій сфері пов'язаний з вивченням культурного клімату через процес дігітизації. Фокус його спостереження є текстуальним: що в цих нових фільмах, нових TV програмах, цих відеоіграх та Web 2.0 можна прочитати, подивитися чи використати? Що вони символізують та яким чином це втілюється? Дігімодернізм приносить нові текстуальні форми, нове поле, нові види культурних значень.

На думку Кірбі, 11 вересня 2001 року стало ключовою точкою відліку – не датою початку дігімодернізму, але датою остаточної загибелі постмодернізму під уламками хмарочосів. Світ розколовся на 2 частини, де одна представлена фанатичними можновладцями, з іншого боку – чисельне населення, яке позбавлене влади. Все людство знаходиться між двома полюсами: варварства та цивілізації – де жорстокі та фанатичні акти поширюються через мережу найбільш досконалих технічних приладів. "Він чи вона може управляти курсом передач національного телебачення, але не знати як приготувати собі їжу – це поєднання влади та безпорадності" [10].

Досить песимістичними, у дусі А. Шопенгауера та Р. Вагнера, але разом з тим і виключно по-дігімодерністські лунають останні вислови А. Кірбі. "Стан неврозу модерністів, нарцисизм постмодернізму ... змінюється станом тихого аутизму дігімодернізму... Ти тепер текст, немає нічого іншого, немає «автора»; немає іншого місця чи часу. Ти тепер вільний: ти тепер текст: текст буде замінений" [11].

Концепція А. Кірбі викликала до життя значну кількість критичної літератури, яка мала як схвальний, так і негативно-заперечливий характер. Проте варто відзначити, що його погляди склали основу для чисельних подальших філософських, культурологічних та естетико-мистецтвознавчих розвідок у різних країнах світу.

Узагальнюючи вищесказане можна констатувати, що впровадження комп'ютерних технологій в сучасне людське існування надзвичайно вплинуло на духовну культуру людини. Інформаційні технології та Інтернет є відтепер тими явищами, яким відведено вкрай значне місце. Усвідомлення цих змін та їх впливу на життя соціуму є актуальною задачею сучасної культурології. Розглянуті вище роботи Алана Кірбі являють собою одну із спроб осмислення сучасної соціокультурної ситуації і повинні зайняти чільне місце у філософсько-естетичній та культурологічній науковій думці сьогодення.

1. *Вуйрес П.* Дигимодернистский сетевой взрыв [Електронний ресурс] // НОВЫЕ ОБЛАКА. Электронный журнал литературы, искусства и жизни / пер. с эст. П.И.Филимонов. – 2010. – 1–2(57–58). – Режим доступу : <http://tvz.org.ee/index.php?page=437>. 2. *Kirby A.* The Death of Postmodernism And Beyond [Електронний ресурс] // Philosophy Now. A magazine of ideas. – 2006. – Issue 58. Now/Dec. – Режим доступу : http://philosophynow.org/issues/58/The_Death_of_Postmodernism_And_Beyond. 3. Там само. 4. Ibidem. 5. Ibidem. 6. Ibidem. 7. Ibidem. 8. *Jameson F.* Postmodernism, Or the Cultural Logic of Late Capitalism / F. Jameson. – Durham : Duke University Press, 1991. – P. 6. 9. *Kirby A.* Digimodernism: How New Technologies Dismantle the Postmodern and Reconfigure Our Culture / A. Kirby. – New York ; London : Continuum, 2009. – P. 2. 10. *Kirby A.* The Death of Postmodernism And Beyond. 11. Ibidem.

Надійшла до редколегії 15.04.13

А. Н. Тормахова

КОНЦЕПЦИЯ ДИГИМОДЕРНИЗМА АЛАНА КИРБИ

В статье рассматриваются основные позиции концепции дигимодернизма современного английского автора Алана Кирби. На смену постмодернизму пришла новая парадигма, которая непосредственно связана с развитием информационных технологий. Меняется характер взаимоотношений между автором, текстом и читателем, возникают новые формы текстуальности. Сущность дигимодернизма заключается в непосредственном взаимодействии с культурным продуктом, доминантным становится принцип интерактивности.

Ключевые слова: Алан Кирби, дигимодернизм, постмодернизм, текст, информационные технологии.

A. M. Tormakhova

ALAN KIRBY'S CONCEPT OF DIGIMODERNISM

In the article the basic concepts of the position digimodernism of modern English author Alan Kirby. In place of postmodernism came a new paradigm that is directly linked with the development of new technologies. Changing nature of the relationship between author, text and reader, appears the new forms of textuality. In digimodernism a person interacts directly with the cultural product, the principle of interactivity becomes dominant.

Keywords: Alan Kirby, digimodernism, postmodernism, text, information technology.